Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova

Sugestii în legătură cu redefinirea noțiunii de viol în legislația penală a Republicii Moldova

Sergiu BRÎNZĂ*

Abstract:

In the framework of this study, the difference of legislative conception regarding the offence of rape in the Penal Law of Romania and the Republic of Moldova is examined: in the Romanian Penal Law, rape involves the idea of sexual intercourse, of any nature, with a person of the same or different gender – a collocation whose meaning we traditionally found in the Moldovan law; in contrast, in the Moldovan Penal Law the notion of rape concludes with the idea of normal sexual intercourse (from the physiological viewpoint) between people of different gender. The conclusion that, prospectively, it is rather rational to enact an enlarged rape concept in art.171 of the Penal Code of the Republic of Moldova is reached. As praxis will serve art.218 of the Romanian Penal Law (Law nr.286/2009), art.222-23 of the French Penal Code, art.242 of the Dutch Penal Code, lett.a) par.(1) art.71.8 of the Australian Penal Code, par.1 §192 of the Norwegian Penal Code etc. To give instances, in the case of par.(1) art.171 of the Penal Code of the Republic of Moldova, it is recommended to define the notion of rape as sexual intercourse of any type, involving penetration, committed through the coercion of the person or by taking advantage of his/her impossibility of defence or of will expression. It is pointed out that, by defining the notion of rape in such a manner, the abrogation of art.172 "Violent actions of sexual character" and art.173 "Coercion to actions with sexual character" of the Penal Code of the Republic of Moldova will be conditioned. The untimeliness of the abrogation of art.173 of the Penal Code of the Republic of Moldova being accompanied by the incrimination of the deed of sexual harassment is argued. With regard to the actualities from the Republic of Moldova (unlike the other countries), the establishment of the penal responsibility for sexual harassment will mean nothing but an example of excessive incrimination.

* Profesor universitar, Doctor habilitat în drept, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău, Republica Moldova.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

Keywords:
rape, sexual contact, sexual intercourse, coercion, sexual harassment.

În conformitate cu art.218 al Codului penal român (Legea nr.286/2009)*, prin „viol" se înţelege raportul sexual, actul sexual oral sau anal cu o persoană, săvârşit prin constrângere, punere în imposibilitate de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa sau profitând de această stare. Iată ce se menţionează în expunerea de motive în legătură cu reglementarea violului în legislaţia penală română de factură nouă: „Violul a fost reglementat pornind de la ideea de act de penetrare, astfel încât în conţinutul acestei infracţiuni se va include raportul sexual – în înţelesul pe care această sintagmă l-a cunoscut în mod tradiţional în dreptul nostru, acela de conjuncţie a organului sexual masculin cu cel feminin – actul sexual oral şi respectiv actul sexual anal, indiferent dacă în aceste ultime cazuri este vorba de un act heterosexual sau homosexual. De asemenea, se includ în conţinutul infracţiunii de viol şi actele de penetrare vaginală sau anală, realizate în alte modalităţi (prin introducere de obiecte, degete etc.). Astfel definit, violul acoperă toate actele de penetrare, indiferent dacă au fost comise de agresor asupra victimei sau dacă victima a fost obligată să facă acest lucru"†.

În contrast, potrivit art.171 al Codului penal al Republicii Moldova, violul reprezintă raportul sexual săvârşit prin constrângere fizică sau psihică a persoanei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa. În acelaşi timp, la art.172 al Codului penal al Republicii Moldova, se stabileşte răspunderea pentru acţiuni violente cu caracter sexual, adică pentru homosexualitatea sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse, săvârşite prin constrângere fizică sau psihică a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa.

Astfel, putem observa că, în viziunea legiuitorului moldovean, prin „raport sexual" se înţelege actul sexual normal (sub aspect fiziologic) dintre persoane de sex diferit. Din analiza acestei definiţii, putem desprinde următoarele trei semne necesare şi suficiente ale noţiunii de raport sexual:

- act sexual;
- act normal (sub aspect fiziologic);
- act dintre persoanele de sex diferit.

În cele ce urmează, vom examina pe rând fiecare din cele trei semne constitutive ale noţiunii de raport sexual, în accepţiunea art.171 al Codului penal al Republicii Moldova. Privitor la **primul semn**, menţionăm că actul sexual reprezintă orice modalitate de obţinere a unei satisfacţii sexuale prin folosirea sexului sau acţionând asupra sexului. În context, prin „sex" se are în vedere nu neapărat organele genitale. Se au în vedere şi alte părţi ale corpului care comportă semnificaţie în planul senzualităţii sexuale. De aceea, are dreptate

* Monitorul Oficial al României, 2009, nr.510.
† *Expunere de motive,* Codul penal (Legea nr.286/2009), C.H. Beck, Bucureşti, 2009, p. 42.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

M.A. Hotca, care consideră că actul sexual este acea practică sexuală care, fiziologic, este aptă să producă orgasm*.

În cazul raportului sexual, o astfel de practică sexuală constă în conjuncţia (copularea; împreunarea) organelor de sex masculin şi feminin. În alte cuvinte, constă în actul de pătrundere (introducere) a organului procreator al bărbatului în organul corespunzător al femeii.

Cel de-al doilea semn constitutiv al noţiunii de raport sexual arată că raportul sexual este nu un oricare act sexual, dar numai actul sexual normal (sub aspect fiziologic).

Noţiunea de raport sexual este o noţiune medico-legală cu un conţinut precis. Această noţiune nu poate fi confundată cu alte noţiuni de care este legată într-un fel sau altul: „act sexual", „relaţie sexuală", „contact sexual" etc. De aceea, este inacceptabilă expresia „raport sexual nenatural". Este important de respectat voinţa legiuitorului moldovean care foloseşte noţiunea „raport sexual" nu în art.172 al Codului penal al Republicii Moldova†. Legiuitorul moldovean nu atribuie acestei noţiuni calificative de tipul „natural-nenatural", „normal-anormal", „firesc-nefiresc". Aceasta are importanţă decisivă la delimitarea corectă a violului de infracţiunile asemănătoare privind viaţa sexuală. În planul delimitării violului de infracţiunea prevăzută la art.172 al Codului penal al Republicii Moldova, este necesar de specificat că tocmai noţiunea de raport sexual este cea care caracterizează specificul infracţiunii de viol.

Noţiunile „natural-nenatural", „normal-anormal", „firesc-nefiresc" trebuie folosite pentru caracterizarea nu a raportului sexual, dar a actului sexual. „Actul sexual" este o noţiune mai largă decât „raportul sexual". Raportul sexual reprezintă actul sexual normal, natural, firesc. După ştiinţa şi după concepţia comună, celelalte varietăţi de acte (sau contacte) sexuale nu pot fi considerate normale, naturale, fireşti. Deoarece nu presupun ca obiectiv procrearea. Ele presupun în mod necesar substituirea organelor genitale de către cel puţin unul dintre subiecţi cu alte părţi ale corpului ori cu obiecte „ajutătoare", sau recurgerea la unele procedee artificiale.

Iată ce afirmă în această privinţă T. Pop: „Este un act contra naturii. Este un act antifiziologic. Este o aberaţie, o inversiune sau perversiune a instinctului sexual. Actul este anormal, fiindcă se săvârşeşte: 1) asupra unei persoane de acelaşi sex, ori asupra unui animal sau obiect; 2) sau se înlocuiesc organele genitale cu alte organe, membre sau obiecte... 3) sau se produce excitaţia, orgasmul sexual ori ejacularea prin mijloace sau procedee artificiale, respingătoare, nefireşti, anormale"‡.

---

* Hotca M.A., *Codul penal. Comentarii şi explicaţii*, C.H. Beck, Bucureşti, 2007, p. 1069.

† Vezi şi Sergiu, Brânză, Problemele interpretării unor prevederi din legea penală a Republicii Moldova, vizând circumstanţele agravante ale infracţiunilor privind viaţa sexuală, în Jurnalul de Studii Juridice, No. 1-2 / iunie, 2010

‡ Rătescu C.G., Ionescu-Dolj I., Perieţeanu I.Gh. şi alţii, *Codul penal adnotat. Vol.II. Partea Specială (I)*, Socec, Bucureşti, 1937, p. 643.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

De ce atunci acelaşi autor menţionează, că raportul sexual este actul prin care organul genital al unei persoane este introdus în corpul celeilalte persoane, pe cale normală sau anormală, pentru a face astfel posibil coitul sau un echivalent al acestuia*. Considerăm că T. Pop se referă la ipoteza când făptuitor al violului este femeia, iar victima este bărbatul. Caz în care făptuitoarea trebuie să provoace (iar uneori şi să menţină) artificial erecţia, pentru a face posibilă întreţinerea raportului sexual cu victima. Aşadar, asigurarea pe cale anormală a realizării raportului sexual nu trebuie confundată cu actul sexual anormal.

În altă ordine de idei, dar în legătură cu acelaşi semn constitutiv al noţiunii de raport sexual, trebuie de menţionat că raportul sexual presupune un act fiziologic, şi nu simpla apropiere sau atingere a organelor genitale. Într-un asemenea caz, dacă victima este o persoană despre care se ştia cu certitudine că nu a atins vârsta de 16 ani, fapta constituie acţiuni perverse (infracţiune prevăzută la art.175 al Codului penal al Republicii Moldova).

Cel de-**al treilea semn constitutiv** al noţiunii de raport sexual arată că raportul sexual este un act dintre persoane de sex diferit.

Cu alte cuvinte, raportul sexual este un act heterosexual, un act dintre un bărbat şi o femeie. Sau dintre o femeie şi un bărbat, pentru că victimă în cazul violului poate fi nu numai o femeie, dar şi un bărbat. Aceasta rezultă cu suficientă claritate din varianta în limba rusă a art.171 al Codului penal al Republicii Moldova, în care se utilizează expresiile „nesoverşennoletniaia (nesoverşennoletniy)" şi „poterpevşaia (poterpevşiy)".

Referindu-se la actul de viol al bărbatului de către femeie, V. Cioclei argumentează că acesta este perfect posibil şi realizabil, aducând o serie de considerente pertinente şi consistente†.

În contextul aceluiaşi semn constitutiv al noţiunii de raport sexual nu trebuie să uităm, că nu este exclus ca făptuitorul sau victima unei infracţiuni privind viaţa sexuală, să fie purtătorul unei intersexualităţi. Astfel, de exemplu, hermafroditismul reprezintă coexistenţa simultană a unor elemente anatomice masculine şi feminine. În dependenţă de predominarea elementelor feminine sau masculine, actul sexual va fi sau nu va fi considerat raport sexual. În rezultat, fapta se va califica potrivit art.171 al Codului penal al Republicii Moldova sau potrivit art.172 al Codului penal al Republicii Moldova. Este posibil ca făptuitorul să aibă o reprezentare greşită în privinţa predominării elementelor anatomice masculine sau feminine la victimă. În asemenea cazuri, respectiva eroare de fapt trebuie să aibă ca efect calificarea faptei ca tentativă de viol (de exemplu, când făptuitorul de sex masculin consideră eronat că săvârşeşte un raport sexual) sau ca tentativă la infracţiunea prevăzută la art.172 al Codului penal al Republicii Moldova (de exemplu, când făptuitorul de sex feminin consideră eronat că săvârşeşte un act de homosexualitate).

* Ibidem.

† Cioclei V., *Viaţa sexuală. Politică penală*, Holding Reporter, Bucureşti, 1994, pp. 36-46.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

În rezultatul analizei celor trei semne constitutive ale noţiunii de raport sexual în accepţiunea art.171 al Codului penal al Republicii Moldova, ajungem la concluzia că, la etapa actuală a dezvoltării relaţiilor sociale, a apărut necesitatea de reconsiderare a conceptului de viol. Aceasta se datorează, întâi de toate, lipsei unei înţelegeri unitare a conceptului de raport sexual în doctrina penală a Republicii Moldova. Astfel, după unii autori, este posibil raportul sexual între bărbaţi, iar satisfacerea poftei sexuale în forme perverse reprezintă celelalte forme ale raportului sexual*. Aceasta deşi aceeaşi autori menţionează că raportul sexual este actul sexual normal dintre un bărbat şi o femeie†. Contradicţia dintre cele două puncte de vedere este evidentă.

De lege lata, nu putem accepta ideea că art.171 al Codului penal al Republicii Moldova are în vedere oricare act de act de penetrare, heterosexual sau homosexual. Pentru că altfel ar fi imposibilă delimitarea infracţiunilor prevăzute la art.171 şi 172 ale Codului penal al Republicii Moldova.

Totuşi, în plan prospectiv, suntem de părere că este mai raţional a legifera o concepţie extinsă a violului, decât a formula metodici sofisticate de delimitare a violului de acţiunile violente cu caracter sexual. Criteriile în vigoare de delimitare a violului de acţiunile violente cu caracter sexual devin din ce în ce mai fragile şi mai vulnerabile. De multe ori, această delimitare comportă necesitatea cunoaşterii unor date şi informaţii deosebit de complexe, astfel încât destinatarul legii penale este nevoit să-şi aroge calitatea de sexolog. În acelaşi timp, nu putem să nu fim de acord cu opinia lui G. Antoniu, conform căreia „legea penală nu trebuie să se substituie unui manual de sexologie"‡. Astfel că, urmând modelul altor ţări (în primul rând, cel al României), este necesar să consacrăm, în Codul penal al Republicii Moldova, ideea că violul este actul sexual presupunând penetraţie sexuală.

La încadrarea faptei, nu va trebui să mai conteze dacă făptuitorul sau victima sunt de acelaşi sex ori au apartenenţă sexuală diferită. De asemenea, nu va mai avea importanţă dacă penetraţia sexuală se realizează prin conjuncţie corporală între făptuitor sau victimă sau prin folosirea unui corp străin. În acest fel, noţiunile „raport sexual", „homosexualitate" şi „satisfacerea poftei sexuale în forme perverse" ar trebui să fie reunite într-un singur concept generic – „actul sexual de orice natură". Acest concept desemnează actul sexual vaginal, oral sau anal, implicând penetraţie sexuală.

Datorită acestei modificări de concepţie, va fi depăşită separarea legislativă artificială şi absolut inutilă a infracţiunii de viol de infracţiunea de acţiuni violente cu caracter sexual. Această separare a devenit şi mai pronunţată

* Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. şi alţii, *Codul penal comentat şi adnotat*, Cartier, Chişinău, 2005, p. 263.

† *Ibidem*, p.259.

‡ Antoniu G., Observaţii cu privire la anteproiectul unui al doilea nou Cod penal (II), Revista de drept penal, 2008, nr. 1, p. 9-34.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

după adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova, la 09.02.2006, a Legii nr.5 cu privire la asigurarea egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi*. În special, în art.2 al acestei legi, se consemnează că abordarea complexă a egalităţii între bărbaţi şi femei constituie integrarea principiului egalităţii între femei şi bărbaţi în politicile şi programele din toate domeniile şi la toate nivelurile de adoptare şi aplicare a deciziilor. Aşadar, politica penală nu este excepţie în acest sens.

Conform art.222-23 din Codul penal francez, violul este actul sexual de orice natură, implicând penetrare, indiferent de caracterul acesteia, săvârşit asupra unei persoane, cu aplicarea violenţei fizice, constrângerii, ameninţării sau înşelăciunii†.

Potrivit art.242 din Codul penal olandez, este vinovată de viol persoana care, pe calea violenţei sau pe altă cale ori prin ameninţarea cu violenţa sau ameninţarea cu altă acţiune, impune o altă persoană să se supună acţiunilor care includ sau conţin penetraţia sexuală‡.

În conformitate cu lit.a) alin.(1) art.71.8 din Codul penal australian, penetrarea sexuală ilegală constă în penetrarea sexuală (în oricare măsură) a corpului altei persoane, fără consimţământul acesteia§.

Conform alin.1 §192 din Codul penal al Norvegiei, este pedepsită pentru viol persoana care: a) realizează contactul sexual pe calea violenţei sau ameninţării; b) are relaţii sexuale cu cel care se află în stare de inconştienţă sau care din alte cauze nu se poate împotrivi unor astfel de acţiuni; c) pe calea violenţei sau ameninţării, sileşte pe cineva să întreţină relaţii sexuale cu o altă persoană sau să realizeze astfel de acţiuni asupra sa. La lit.a) alin.3 §192 din Codul penal al Norvegiei, este consemnată distinct circumstanţa în care contactul sexual din cadrul violului se exprimă într-un raport sexual**.

Considerăm că toate aceste modele legislative, dar şi modelul legislativ românesc, pot fi luate ca bază pentru definirea, în alin.(1) art.171 al Codului penal al Republicii Moldova, a noţiunii de viol ca fiind actul sexual de orice natură, implicând penetrare, săvârşit prin constrângere a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-şi exprima voinţa.

Definirea noţiunii de viol într-o asemenea manieră va condiţiona abrogarea art.172 al Codului penal al Republicii Moldova. Din moment ce sancţiunile prevăzute la art.171 şi 172 ale Codului penal al Republicii Moldova sunt similare, iar agravantele specificate în cele două articole au un conţinut apropiat, o asemenea modificare legislativă nu poate provoca dificultăţi mari în procesul de aplicare a legii penale. Mai greu pare a fi exerciţiul de adaptare a mentalităţii la o nouă concepţie a infracţiunii de viol. Dar acesta pare a fi unul

* Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 47-50.
† Novîi Ugolovnîi kodeks Franţii, Moscva, 1993, p. 72.
‡ *Ugolovnîi kodeks Gollandii*, Iuridiceskii ţentr Press, Sankt-Peterburg, 2001, p. 355.
§ *Ugolovnîi kodeks Avstrii*, Iuridiceskii ţentr Press, Sankt-Peterburg, 2002, p. 148-149.
** *Ugolovnoe zakonodatelistvo Norveghii*, Iuridiceskii ţentr Press, Sankt-Peterburg, 2003, p. 181-182.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

din puţinele dezavantaje* faţă de efectele benefice de accesibilizare şi eficientizare a legii penale, efecte pe care le vor resimţi nu doar destinatarii legii penale, dar şi beneficiarii acesteia.

Amintim că, în România, a fost de durată procesul de adaptare a mentalităţii la o nouă concepţie a infracţiunii de viol. Astfel, prin Legea nr.197 din 13.11.2000 pentru modificarea şi completarea unor dispoziţii din Codul penal†, în dispoziţia de la alin.1 art.197 „Violul" din Codul penal din 1968, sintagma „raportul sexual cu o persoană de sex feminin" a fost înlocuită cu formularea „actul sexual, de orice natură, cu o altă persoană, prin constrângerea acesteia sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa". Prin Ordonanţa de urgenţă nr.89 din 21.06.2001 pentru modificarea şi completarea unor dispoziţii din Codul penal referitoare la infracţiuni privind viaţa sexuală‡, această formulare a fost completată în sensul că violul reprezintă actul sexual, de orice natură, cu o persoană de sex diferit sau de acelaşi sex, prin constrângerea acesteia sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa.

În legătură cu aplicarea dispoziţiilor alin.1 art.197 şi art.201 din Codul penal din 1968, instanţele judecătoreşti nu au avut un punct de vedere unitar, pronunţându-se în mod diferit cu privire la înţelesul expresiei „act sexual, de orice natură, cu o persoană de sex diferit sau de acelaşi sex" în sensul prevederilor alin.1 art.197 şi art.198 din Codul penal din 1968, precum şi cu privire la înţelesul atribuit expresiei „acte de perversiune sexuală" prin art. 201 din Codul penal din 1968. Astfel, unele instanţe s-au pronunţat în sensul că prin „act sexual, de orice natură, cu o persoană de sex diferit sau de acelaşi sex" se înţelege orice modalitate de obţinere a unei satisfacţii sexuale, atât prin raport sexual cu o persoană de sex diferit sau prin relaţii sexuale cu o persoană de acelaşi sex, cât şi prin orice alt act, susceptibil a fi considerat chiar şi de perversiune sexuală, dacă a fost săvârşit prin constrângerea unei persoane sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa. Alte instanţe, dimpotrivă, s-au pronunţat în sensul că prin „act sexual, de orice natură, cu o persoană de sex diferit sau de acelaşi sex", în accepţiunea prevederilor alin.1 art.197 din Codul penal din 1968, se înţelege orice modalitate

* Un alt posibil dezavantaj ar consta în aceea că, potrivit actualelor prevederi ale Codului penal al Republicii Moldova, răspunde pentru un concurs de infracţiuni cel care comite violul, urmat de acţiunile violente cu caracter sexual (sau viceversa). Reprezintă un factor de prevenţie cunoaşterea de către făptuitor a împrejurării date. Făptuitorul îşi dă seama că riscă o pedeapsă mai mare, dacă va săvârşi nu numai acţiunile violente cu caracter sexual, dar şi violul. Odată cu implementarea recomandării noastre *de lege ferenda*, va dispare acest impediment pentru făptuitor. Îşi va da seama că oricum va răspunde ca pentru o infracţiune unică indiferent dacă, în vederea realizării aceleiaşi intenţii infracţionale, va realiza: 1) numai raportul sexual; 2) atât raportul sexual, cât şi actul de homosexualitate sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse.

† Monitorul Oficial al României, 2000, nr. 568.

‡ Monitorul Oficial al României, 2001, nr. 338.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

de obţinere a unei satisfacţii sexuale prin folosirea sexului sau acţionând asupra sexului, între persoane de sex diferit sau de acelaşi sex, evident prin constrângere sau profitând de imposibilitatea persoanei respective de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa.

Prin Decizia nr.III din 23 mai 2005, Secţiile Unite ale Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie au constatat că aceste din urmă instanţe au procedat corect: „Potrivit alin.1 art.197 din Codul penal din 1968, infracţiunea de viol constă în actul sexual, de orice natură, cu o persoană de sex diferit sau de acelaşi sex, prin constrângerea acesteia sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa. Rezultă deci că, în înţelesul alin.1 art.197 din Codul penal din 1968, orice modalitate în care au loc raporturile sexuale între persoane de sex diferit, precum şi relaţiile sexuale între persoane de acelaşi sex constituie act sexual. Dar, spre deosebire de actul de perversiune sexuală, actul sexual înseamnă, în primul rând, penetraţia sexuală, indiferent dacă se realizează prin conjuncţie corporală între agresor şi victimă sau prin folosirea unui corp străin, iar dacă oricare dintre aceste acte are loc prin una dintre formele de constrângere menţionate în alin.1 art.197 din Codul penal din 1968, fapta constituie infracţiunea de viol. În această privinţă, este de observat că, în cazul actelor sexuale săvârşite între persoane de acelaşi sex, infracţiunea de viol se realizează prin constrângerea victimei la oricare dintre relaţiile ce se practică în acest scop între bărbaţi sau între femei, cum sunt sodomia, felaţia sau cunilingusul, impunându-se sublinierea că, dacă asemenea practici ar fi considerate doar acte de perversiune sexuală, nu s-ar mai justifica reglementarea de la art. 197 alin. 1 din Codul penal, prin care s-a incriminat şi violul între bărbaţi sau între femei. Tot astfel, mai este de observat că victima infracţiunii de viol, atât în cazul când are acelaşi sex cu agresorul, cât şi atunci când este de sex diferit, poate fi obligată fie să suporte actul sexual din partea făptuitorului, fie să îndeplinească ea însăşi actul sexual, sub constrângere, asupra acestuia" [*].

În alt context, nu ar fi completă recomandarea noastră de redefinire, în alin.(1) art.171 al Codului penal al Republicii Moldova, a noţiunii de viol, dacă nu am propune şi abrogarea art.173 „Constrângerea la acţiuni cu caracter sexual" din Codul penal al Republicii Moldova.

Deloc întâmplător am propus definirea, în alin.(1) art.171 al Codului penal al Republicii Moldova, a noţiunii de viol ca fiind actul sexual de orice natură, implicând penetrare, săvârşit prin constrângere a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-şi exprima voinţa. Am utilizat sintagma „constrângere a persoanei", nu sintagma „constrângere fizică sau psihică a persoanei" care e folosită în art.171 şi 172 ale Codului penal al Republicii Moldova. Or, o altfel de constrângere (alta decât cea fizică sau psihică) poate însoţi raportul sexual, homosexualitatea ori săvârşirea altor acţiuni

[*] Monitorul Oficial al României, 2005, nr. 867.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

cu caracter sexual, atunci când e săvârşită infracţiunea prevăzută la art.173 al Codului penal al Republicii Moldova.

Aşa cum rezultă din dispoziţia acestui articol, în cazul constrângerii la acţiuni cu caracter sexual, fapta prejudiciabilă se exprimă în acţiunea de constrângere a unei persoane la raporturi sexuale, homosexualitate ori la săvârşirea altor acţiuni cu caracter sexual*, prin şantaj sau profitând de dependenţa materială, de serviciu sau de altă natură a victimei. Se poate observa că două sunt metodele prin care se poate realiza acţiunea de constrângere: 1) şantajul sau 2) profitarea de dependenţă materială, de serviciu sau de altă natură a victimei.

Interpretând sistematic noţiunea de constrângere, luând în consideraţie şi prevederile alin.(2) art.39 al Codului penal al Republicii Moldova, ajungem la concluzia că, în sensul art.173 al Codului penal al Republicii Moldova, prin „constrângere" se înţelege exercitarea unei presiuni asupra victimei, în aşa fel încât aceasta să nu-şi poată dirija acţiunile, pentru ca victima să întreţină raportul sexual, să practice homosexualitatea sau să săvârşească alte acţiuni cu caracter sexual. În acest sens, constrângerea, ca expresie a faptei prejudiciabile prevăzute la art.173 al Codului penal al Republicii Moldova, trebuie deosebită de fapta de hărţuire sexuală (care nu este incriminată în legea penală a Republicii Moldova, dar este prevăzută de art.223 al Codului penal român (Legea nr.286/2009)). Or, în cazul hărţuirii sexuale, persoana este determinată (uneori foarte insistent) să întreţină benevol actul sexual, iar făptuitorul nu-şi pune ca scop să-l întreţină contrar voinţei acestei persoane. Persoana hărţuită sexual are întotdeauna libertatea de a decide să accepte sau nu actele sexuale propuse. Chiar dacă este nevoită să suporte o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare sau insultătoare. Atunci însă când persoana este nevoită să urmeze varianta de conduită impusă de făptuitor, neavând alternativă, va trebui considerată victimă a infracţiunii prevăzute la art.173 al Codului penal al Republicii Moldova.

Metodele de constrângere, nominalizate în dispoziţia art.173 al Codului penal al Republicii Moldova, sunt prezentate exhaustiv. De aceea, nu se are în vedere nici constrângerea fizică, nici cea psihică, exercitate în cazul infracţiunilor prevăzute la art.171 şi 172 ale Codului penal al Republicii Moldova. Tocmai caracterul constrângerii este unul din principalele criterii care permit delimitarea de aceste infracţiuni a infracţiunii de constrângere la acţiuni cu caracter sexual.

Sub un alt aspect, legiuitorul moldovean a construit de o asemenea manieră infracţiunea specificată la art.173 al Codului penal al Republicii Moldova, încât aceasta trebuie considerată consumată nu din momentul începerii raportului sexual, a practicării homosexualităţii sau a săvârşirii altor acţiuni cu caracter sexual. Infracţiunea trebuie considerată consumată din momentul avansării cererii de realizare a acţiunii cu caracter sexual

* Prin „săvârşirea altor acţiuni cu caracter sexual" se are în vedere satisfacerea poftei sexuale în forme perverse.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

corespunzătoare, care este însoţită de constrângerea prin şantaj sau de constrângerea prin profitarea de dependenţa victimei. Totodată, doar atunci poate fi aplicat art. al Codului penal al Republicii Moldova, când, la momentul descris mai sus, făptuitorul urmăreşte scopul realizării raportului sexual, al practicării homosexualităţii sau a săvârşirii altor acţiuni cu caracter sexual. Dacă scopul este altul, de regulă, răspunderea penală nu poate fi aplicată.

În acest context, menţionăm că principiul necesităţii luării în consideraţie a posibilităţilor sistemului justiţiei penale este unul dintre cele mai importante principii de incriminare. Conform acestui principiu, nu trebuie incriminată acea faptă care reclamă probarea tuturor aspectelor esenţiale ale laturii subiective a infracţiunii, ceea ce presupune cele mai frecvente erori*. Mai ales în cazul profitării de dependenţa victimei, cum să se probeze că făptuitorul avea intenţia să săvârşească nu un raport sexual, dar o altă acţiune cu caracter sexual? Cum să se probeze că făptuitorul a constrâns victima, dar nu a flirtat sau nu a glumit?

Noţiunea „constrângere", utilizată în art.173 al Codului penal al Republicii Moldova, nu are un caracter concret. De aceea, infracţiunea de constrângere la acţiuni cu caracter sexual este greu de delimitat mai cu seamă de tentativa de viol (sau de tentativa de acţiuni violente cu caracter sexual). Atunci când, în lipsa consimţământului victimei, se manifestă intenţia de realizare a raportului sexual (a actului de homosexualitate sau a satisfacerii poftei sexuale în forme perverse), este deosebit de fragilă linia de demarcare dintre tentativa de viol (sau tentativa de acţiuni violente cu caracter sexual) şi infracţiunea de constrângere la acţiuni cu caracter sexual. Dacă, din anumite cauze, nu s-a reuşit realizarea acţiunii cu caracter sexual, este deosebit de dificil a efectua încadrarea juridică corectă a celor săvârşite.

În aceste condiţii, soluţia care se impune este următoarea: integrarea conceptului „constrângerea la acţiuni cu caracter sexual" în concepţia extinsă a violului, pe care am formulat-o *supra*. Astfel, abrogarea art.172 şi 173 ale Codului penal al Republicii Moldova trebuie compensată prin redefinirea noţiunii de viol, stabilite la alin.(1) art.171 al Codului penal al Republicii Moldova. În acest fel, noţiunea de constrângere din definiţia violului, pe care am propus-o mai sus, va include actualele concepte de: 1) constrângere fizică; 2) constrângere psihică; 3) constrângerea prin şantaj; 4) constrângerea prin profitarea de dependenţă materială, de serviciu sau de altă natură a victimei.

În această ordine de idei, venim cu propunerea revizuirii unei explicaţii cuprinse în Hotărârea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracţiunilor privind viaţa sexuală", nr.17 din 7.11.2005 (în continuare – Hotărârea Plenului nr.17/2005).†

* Antonov A.D. *Prinţipî kriminalizaţii obşcestvenno opasnîh deianii v ugolovno-pravovoi nauke*, Vestnik Moskovskogo universiteta, Seria 11, Pravo, 2000, nr. 4, pp. 79-90.

† Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 2006, nr. 3, pp. 11-13.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

Astfel, în pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005, se arată: „Constrângerea psihică reprezintă ameninţarea persoanei cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană, în astfel de condiţii încât să-i inspire temerea serioasă că acel pericol nu va putea fi înlăturat decât prin cedarea în faţa ameninţării".

În literatura de specialitate, se menţionează just că constrângerea constituie procesul constând în limitarea libertăţii de acţiuni şi de manifestare a voinţei persoanei, pe calea aplicării violenţei sau a ameninţării pentru atingerea scopului urmărit de făptuitor.* Implicit, acelaşi înţeles al noţiunii de constrângere rezultă din alin.(1) art.39 „Constrângerea fizică sau psihică" din Codul penal al Republicii Moldova. Astfel, expresia „dacă în urma acestei constrângeri persoana nu putea să-şi dirijeze acţiunile" din această prevedere legală indică tocmai asupra limitării libertăţii de acţiuni şi de manifestare a voinţei persoanei.

Considerăm că – până la o eventuală remaniere legislativă a noţiunii de viol – ca un prim pas, este important a defini noţiunea de constrângere, ca noţiune generică pentru noţiunile „constrângere fizică", „constrângere psihică", precum şi „constrângerea prin şantaj" şi „constrângerea prin profitarea de dependenţă materială, de serviciu sau de altă natură a victimei", chiar în textul Hotărârii Plenului nr.17/2005: „În sensul art. 171, 172 şi 173 ale Codului penal al Republicii Moldova, prin „constrângere" se înţelege limitarea libertăţii de acţiuni şi de manifestare a voinţei victimei, astfel încât ea îşi pierde capacitatea de a-şi dirija acţiunile". Definirea acestei noţiuni va permite disocierea cu o mai mare precizie a manifestărilor infracţionale de viaţă sexuală în raport cu acele manifestări care nu au o relevanţă penală, de exemplu de hărţuirea sexuală.

Dintr-o altă perspectivă, considerăm prea largă definiţia noţiunii „constrângere psihică" din pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005. Or, constrângerea prin şantaj sau profitând de dependenţa materială, de serviciu sau de altă natură a victimei, consemnată în art.173 al Codului penal al Republicii Moldova, are de asemenea potenţialul de a prezenta un pericol grav pentru victimă. Pentru a se exclude confuzia între constrângerea psihică în sensul art. 171 şi 172 ale Codului penal al Republicii Moldova şi constrângerea în sensul art. 173 al Codului penal al Republicii Moldova, propunem modificarea definiţiei noţiunii „constrângere psihică" în pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005, după cum urmează: „Constrângerea psihică este înfrângerea sau paralizarea voinţei victimei, care se exprimă în ameninţarea aplicării imediate a violenţei fizice, dacă victima nu se va conforma cerinţelor făptuitorului".

De ce propunem ca numai ameninţarea aplicării imediate a violenţei fizice să exprime conţinutul constrângerii psihice? Amintim că, potrivit pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005, constrângerea psihică reprezintă ameninţarea persoanei cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană, în astfel de condiţii încât să-i inspire temerea serioasă că acel pericol nu va putea fi înlăturat

* Fomiciova M.A., Ugroza kak sposob soverşenia prestuplenia: Avtoreferat dissertaţii na soiskanie ucionoi stepeni kandidata iuridiceskih nauk, Moskva, 2008, p. 20.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

decât prin cedarea în faţa ameninţării. Considerăm că, pe această cale, instanţa supremă orientează destinatarii legii penale să interpreteze extensiv legea penală.

Ce poate însemna că, în ipoteza constrângerii psihice, victima este ameninţată cu un pericol grav? Doar şi art.173 al Codului penal al Republicii Moldova stabileşte răspunderea pentru constrângerea, de exemplu, la un raport sexual. Nu avem temeiuri să nu afirmăm că, într-un asemenea caz, victima este ameninţată cu un pericol grav. Astfel, apare pericolul confundării sferelor de aplicare a art.171 sau 172 ale Codului penal al Republicii Moldova şi a art.173 al Codului penal al Republicii Moldova.

Din aceste considerente, se impune o interpretare restrictivă a noţiunii de constrângere psihică în pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005. Numai ameninţarea aplicării imediate a violenţei fizice ar putea exprima conţinutul constrângerii psihice aplicate în contextul infracţiunii de viol. Numai o asemenea interpretare poate asigura respectarea principiului legalităţii la aplicarea răspunderii pentru infracţiunile privind viaţa sexuală, în conformitate cu legea penală a Republicii Moldova.

Această problemă de interpretare nu poate apare în contextul legislaţiei penale române. Or, modelul de interpretare a noţiunii de constrângere psihică în pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005 a fost recepţionat din dreptul penal român. În conformitate cu art.218 al Codului penal român (Legea nr.286/2009), prin „viol" se înţelege raportul sexual, actul sexual oral sau anal cu o persoană, săvârşit prin constrângere, punere în imposibilitate de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa sau profitând de această stare. O abordare similară s-a atestat în alin.1 art.197 din Codul penal din 1968. Însă, autorii Hotărârii Plenului nr.17/2005 nu au luat în consideraţie că, în legislaţia penală a României, lipseşte un corespondent al art.173 al Codului penal al Republicii Moldova.

Nu considerăm oportun ca abrogarea art.173 al Codului penal al Republicii Moldova să fie însoţită de incriminarea faptei de hărţuire sexuală. Din această perspectivă, se prezintă ca prematură propunerea formulată de I. Dodon: „Considerăm că tradiţiile democratice şi experienţa pe care o au unele state occidentale în combaterea hărţuirii sexuale ar trebui luate în consideraţie şi la noi. În acest sens, credem că incriminarea hărţuirii sexuale în noul Cod penal al Republicii Moldova ar fi un pas important întru combaterea mentalităţilor şi comportamentelor retrogradate faţă de persoanele de sex opus, prin care societatea ar fi lipsită de reale surse de inteligenţă, competenţă profesională şi experienţă valoroasă a acestor persoane"[*]. Nu susţinem nici proiectul de Lege pentru modificarea şi completarea unor acte legislative, în care se preconizează ca art.173 al Codului penal al Republicii Moldova să aibă următorul cuprins:

„Articolul 173. Hărţuirea sexuală

[*] Dodon I. *Hărţuirea sexuală*, Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova. Seria „Ştiinţe socioumanistice", vol.I, USM, Chişinău, 2001, pp. 217-221.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

Hărţuirea unei persoane în scopul determinării ei la raporturi sexuale, ori alte acţiuni cu caracter sexual săvârşite prin ameninţare, constrângere, şantaj sau profitând de dependenţa materială, de serviciu sau de altă natură a victimei se pedepseşte cu amendă în mărime de la 300 la 500 unităţi convenţionale sau cu închisoare de la 2 la 5 ani."*

Susţinem punctul de vedere exprimat de G. Antoniu în legătură cu incriminarea faptei de hărţuire sexuală în legislaţia română: „Atrage la răspundere penală o persoană numai pentru că a intimidat sau a pus victima într-o situaţie umilitoare prin propunerile sale obscene, … ar conduce la excese şi controverse. Nu se poate condiţiona răspunderea penală de subiectivitatea uneori exagerată a victimei (la unele persoane foarte sensibile s-ar justifica răspunderea penală chiar pentru fapte minore, lipsite de importanţă cărora victima le-a acordat o importanţă exagerată dintr-un exces de sensibilitate)"†. La fel, susţinem cele consemnate de V. Dobrinoiu şi W. Brânză: „… va fi greu să se diferenţieze hărţuirea sexuală de infracţiunea de viol, care presupune, de asemenea, constrângerea unei persoane. Este adevărat că hărţuirea sexuală presupune orice satisfacţie de natură sexuală (chiar actul sexual) consimţită prin folosirea constrângerii şi ameninţării de către cel care se foloseşte de poziţia lui superioară la locul de muncă, dar diferenţierea va fi dificil de făcut între constrângerea care a avut ca urmare consimţământul victimei şi constrângerea care a anulat orice consimţământ. Există pericolul ca orice constrângere la actul sexual din partea şefilor să fie considerată hărţuire sexuală"‡.

Este adevărat că, în cazul în cazul în care un delict de comportament afectează interesul general, el trebuie sancţionat penal, dacă alte măsuri sau mijloace nu au capacitatea de a-l combate. Însă, nu avem date că măsurile sau mijloacele extrapenale nu sunt eficiente în combaterea hărţuirii sexuale. Pentru că nici nu s-a recurs la astfel de măsuri sau mijloace, nu există o strategie de aplicare a lor. În aceste condiţii, în raport cu realităţile din Republica Moldova (spre deosebire de alte ţări), stabilirea răspunderii penale pentru hărţuirea sexuală ar însemna nu altceva decât un exemplu de incriminare excesivă.

Finalmente, în legătură cu cele menţionate mai sus, formulăm următoarele concluzii:

- există o diferenţă de concepţie legislativă asupra infracţiunii de viol în legile penale ale României şi Republicii Moldova: în legea penală română, violul implică ideea de act sexual, de orice natură, cu o persoană de sex diferit sau de acelaşi sex în înţelesul pe care această sintagmă l-a cunoscut în mod tradiţional în dreptul nostru; în contrast, în legea penală

* http://www.parlament.md/download/drafts/ro/173.2009.doc

† Antoniu G., Observaţii cu privire la anteproiectul unui al doilea nou Cod penal (II), pp. 9-34.

‡ Dobrinoiu V., Brânză W., *Consideraţii privind infracţiunea de hărţuire sexuală*, Revista de drept penal, 2002, nr. 4, pp. 22-31.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

moldovenească, noţiunea de viol are la bază ideea de act sexual normal (sub aspect fiziologic) dintre persoane de sex diferit;

- în plan prospectiv, în art.171 al Codului penal al Republicii Moldova, este mai raţional a legifera o concepţie extinsă a violului, având ca modele art.218 al Codului penal român (Legea nr.286/2009), art.222-23 din Codul penal francez, art.242 din Codul penal olandez, lit.a) alin.(1) art.71.8 din Codul penal australian, alin.1 §192 din Codul penal al Norvegiei etc.;
- este oportun ca, în alin.(1) art.171 al Codului penal al Republicii Moldova, noţiunea de viol să fie definită ca fiind actul sexual de orice natură, implicând penetrare, săvârşit prin constrângere a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra sau de a-şi exprima voinţa;
- definirea noţiunii de viol într-o asemenea manieră va condiţiona abrogarea art.172 „Acţiuni violente cu caracter sexual" şi art.173 „Constrângerea la acţiuni cu caracter sexual" ale Codului penal al Republicii Moldova. În acest fel, noţiunea de constrângere din definiţia violului, pe care am propus-o mai sus, va include actualele concepte de: 1) constrângere fizică; 2) constrângere psihică; 3) constrângerea prin şantaj; 4) constrângerea prin profitarea de dependenţă materială, de serviciu sau de altă natură a victimei;
- până la o eventuală remaniere legislativă a noţiunii de viol – ca un prim pas, este important a defini noţiunea de constrângere, ca noţiune generică pentru noţiunile „constrângere fizică", „constrângere psihică", precum şi „constrângerea prin şantaj" şi „constrângerea prin profitarea de dependenţă materială, de serviciu sau de altă natură a victimei", în textul Hotărârii Plenului nr.17/2005: „În sensul art. 171, 172 şi 173 ale Codului penal al Republicii Moldova, prin „constrângere" se înţelege limitarea libertăţii de acţiuni şi de manifestare a voinţei victimei, astfel încât ea îşi pierde capacitatea de a-şi dirija acţiunile". Definirea acestei noţiuni va permite disocierea cu o mai mare precizie a manifestărilor infracţionale de viaţă sexuală în raport cu acele manifestări care nu au o relevanţă penală, de exemplu de hărţuirea sexuală;
- este oportună revizuirea următoarei explicaţii cuprinse în pct.2 al Hotărârii Plenului nr.17/2005: „Constrângerea psihică reprezintă ameninţarea persoanei cu un pericol grav pentru ea sau pentru o altă persoană, în astfel de condiţii încât să-i inspire temerea serioasă că acel pericol nu va putea fi înlăturat decât prin cedarea în faţa ameninţării". Pentru a se exclude confuzia între constrângerea psihică în sensul art. 171 şi 172 ale Codului penal al Republicii Moldova şi constrângerea în sensul art. 173 al Codului penal al Republicii Moldova, considerăm oportună modificarea acestei explicaţii, după cum urmează: „Constrângerea psihică este înfrângerea sau paralizarea voinţei victimei,

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

care se exprimă în ameninţarea aplicării imediate a violenţei fizice, dacă victima nu se va conforma cerinţelor făptuitorului";

- nu considerăm oportun ca abrogarea art.173 al Codului penal al Republicii Moldova să fie însoţită de incriminarea faptei de hărţuire sexuală. În raport cu realităţile din Republica Moldova (spre deosebire de alte ţări), stabilirea răspunderii penale pentru hărţuirea sexuală ar însemna nu altceva decât un exemplu de incriminare excesivă.

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

References:

Monitorul Oficial al României, 2000, nr. 568.
Monitorul Oficial al României, 2001, nr. 338.
Monitorul Oficial al României, 2005, nr. 867.
Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr. 47-50.
Monitorul Oficial al României, 2009, nr.510.
Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, nr. 3

Antoniu G., (2008). *Observaţii cu privire la anteproiectul unui al doilea nou Cod Penal* (II), Revista de drept penal

Antonov A.D.(2000). *Prinţipî kriminalizaţii obşcestvenno opasnîh deianii v ugolovno-pravovoi nauke*, Vestnik Moskovskogo universiteta, Seria 11, Pravo, nr. 4

Barbăneagră A., Berliba V., Gurschi C. et all (2005). *Codul penal comentat şi adnotat,* Ed. Cartier, Chişinău

Brânză,. S. (2010). *Problemele interpretării unor prevederi din legea penală a Republicii Moldova, vizând circumstanţele agravante ale infracţiunilor privind viaţa sexuală*, în Jurnalul de Studii Juridice, No. 1-2 / iunie, 2010, Editura Lumen, Iaşi

Cioclei V., (1994). *Viaţa sexuală. Politică penală*, Holding Reporter, Bucureşti

Dobrinoiu V., Brânză W. (2002). *Consideraţii privind infracţiunea de hărţuire sexuală*, Revista de drept penal, nr. 4

Dodon I. (2001). *Hărţuirea sexuală, Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova*. Seria „Ştiinţe socioumanistice", vol.I, USM, Chişinău

Fomiciova M.A. (2008). *Ugroza kak sposob soverşenia prestuplenia: Avtoreferat dissertaţii na soiskanie ucionoi stepeni kandidata iuridiceskih nauk*, Moskva

Hotca M.A. (2007). *Codul penal. Comentarii şi explicaţii*, Editura C.H. Beck, Bucureşti

Novîi Ugolovnîi kodeks Franţii, Moscva, 1993

Rătescu C.G., Ionescu-Dolj I., Perieţeanu I.Gh. et all (1937). *Codul penal adnotat*. Vol.II. Partea Specială (I), Socec, Bucureşti

Ugolovnîi kodeks Avstrii, Iuridiceskii ţentr Press, Sankt-Peterburg, 2002

Ugolovnîi kodeks Gollandii, Iuridiceskii ţentr Press, Sankt-Peterburg, 2001

Ugolovnoe zakonodatelistvo Norveghii, Iuridiceskii ţentr Press, Sankt-Peterburg, 2003

http://www.parlament.md/download/drafts/ro/173.2009.doc

BRANZA, S., (2010) Suggestions with regard to the redefinition of the notion of rape in the Penal Legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010